

Száz éves lenne... a Textilfestőgyár

Kutasi Csaba

Az Óbudán 88 évig működő Textilfestőgyár most ünnepelné megalapításának 100. évfordulóját. Eből az alkalomból 2008. október 28-án jubileumi megemlékezést tartottak, amelynek keretében emléktáblát avattak a gyár Szentendrei úti egykori épületén. Az avatáson a gyár volt dolgozói, a Textilmúzeum Alapítvány és a Műszaki Könyvkiadó Kft. (amely a korábbi gyári irodaház épületében működik) munkatársai vettek részt. Ecker Károlyné köszöntő szavai után Wighardt József leplezte le, majd Kézdy Árpád koszorúzta meg az emléktáblát (mindhárman a gyár korábbi főmérnökei voltak). A mintegy 80 fős csoport ezután átvonult az óbudai Textilmúzeumba, ahol üzemtörténeti emlékkiállítás nyílt.

A kezdetek

1908. szeptember 16-án kelt a Budapest Fő- és Székváros III. kerületi Elöljáróságának engedélyező okirata, miszerint a Magyar Textilfestőgyár Rt. megkezdhetette iparüzését a budapesti Szentendrei úton. A svájci Druckereien Färbereinen cégcsoporthoz tartozó Vereinigte Färbereinen AG hozta létre az üzemet, amelynek termelő berendezéseit kezdetekben a más gyárakból leszerelt gépek alkották. A Hitel Bank és a Creditanstalt tőkeérdekeltségébe tartozó üzem az Óbudán régóta működő Goldberger cégnek kezdettől fogva komoly konkurenciát jelentett, ezért dr. Goldberger Leó a Szentendrei úti gyártelep környezetében minden üres telket igyekezett megvásárolni, hogy ezzel is akadályozza az új textilüzem terjeszkedését.

A gyár, ahol eleinte főként német, osztrák és cseh származású szakmunkások dolgoztak, a kezdeti időszakban főként chlot- (klot) szöveteket és Perrotin-géppel készített, négyszínnyomású méterárukat állított elő, továbbá jelentős külföldi bér munkát végzett. Ezt követően hengernyomott méterárúk gyártására is berendezkedtek. A későbbiek folyamán magyar munkásokkal is bővült a létszám, akik nagy igyekezettel próbálták elsajátítani a textilszakma fortélyait az idegen szaktársaktól. Az 1920-as években vésnőkműhelyt építettek, a végkikészítőt korszerűsítették, hot-flue berendezést és mercerező gépet állítottak üzembe. Az erőtelep új turbinával gazdagodott, a saját vízművet derítővel és szűrőegységgel látták el. 1928-ban vörös- és kékfestővel bővült a géppark, 1931-ben a síkfilmnyomást is meghonosították. A 20-as évek elején 4 millió, az évtized közepén már 12-14 millió méter kész szövetet állítottak elő. 1927-ben a Budapesti Gyapjú-áru Kikészítő Rt. is összefonódott a Magyar Textilfestőgyár Rt.-vel, így az új építésű részlegben megindult a gyapjuszövet kikészítés is. A 30-as évek közepétől a pamuttermékek gyártása mellett gyapjú- és selyemkikészítő részleg is működött az üzemben. A saját energiaellátó rendszerrel táplált, transzmissziós hajtással működtetett gépeket egyre keresettebb termékek – főként a munkakényesebb nyomott méterárúk – hagyták el, dicsérve a helyi gárda munkáját.

A háború utáni fejlődés a 80-as évek végéig

A II. világháborút szerencsére aránylag nagyobb pusztulás nélkül vészelte át az üzem, de a fosztogatások miatt a termelést csak nehezen tudták beindítani és felfuttatni. 1945-ben 280 dolgozót foglalkoztatott az üzem, az elsőként meginduló gyári energiatelep légvezetéken a kerület áramellátásába is rögtön besegített. 1949-ben államosították a gyárat. Az 1951-ben végrehajtott profilisztítást követően alakult át pamut- és pamut típusú szöveteket előállító nyomó-kikészítő-gyárrá, amely főként vásárolt alapanyagok kikészítésével foglalkozott, azaz megszűnt a korábban meghatározó bérkikészítő jelleg. Átépítéssel bővítették a pamut-festődét, a nyomóelőkészítő és az összerakó műhelyt, az addig rendkívül nehéz munkakörülményekkel dolgozó mosóműhelyt is korszerűsítették. 1958-ban, az 50 éves jubileum évében már 32 millió méter szövetet gyártott az üzem. Bútorripsz és crash- (kres) vászon méterárui keresett cikkek voltak. Egyedi gyártmányt jelentett a műgyantás brokát-utánzat, amelyet Zeiler Árpád fejlesztett ki (a mintásan felvitt műgyantázást követő kalanderezésnél fényes kelmefelületek adták a jellegzetes hatást). Számos sikeres ing- (pl. Miami), ruha- (pl. Santana) és függöny- (Pille) kelme illetve többek között a tetszetős Excelsior Saten fémjelezte a gyár termékeit.

A Textilfestőgyár dolgozóinak és vezetőinek egy csoportja a 80 éves jubileumon

Az 1962-től kezdődő fejlesztés több ütemben folyt. Így először többek között modern, nagyteljesítményű folyamatos kötegfehérítő gépsorral, megújult végkikészítő és összerakó egységgel gyarapodott az óbudai gyár. A fejlesztések a festődét, hengernyomót, a nyomószerszám-készítő részleget és a mosó üzemét is érintették. A kondenzáló gép üzembe helyezésével megnyílt a lehetőség a könnyen kezelhető (kevésbé gyűrődő, méretállandósított) műgyantás kikészítésű pamutárak gyártása előtt. Az új kialakítású festékkonyha is a rekonstrukció egyik ütemének eredménye volt. A lügmentelő gépsort saját fejlesztésként pihentetőszalaggal látták el, megteremtve a közkedvelt pamut klocké folyamatos gyártási feltételeit. Egyúttal új raktárakkal, modern szociális létesítményekkel bővült az óbudai üzem. A gyár felújított, nagyteljesítményű saját vízműve szolgáltatta a technológiai célú vízellátást, energiatelepén gáztüzelésűre cseréltek a szenes kazánokat. A 70-es években a Textilfestőgyárban meghonosították rotációs filmnyomást a hozzá kapcsolódó sablonkészítő részleg kialakításával együtt, továbbá a kétfázisú csávanomás kifejlesztéséhez külön gépsort állítottak üzembe. Bevezették az ML (micro-length stretching) eljárást egy speciális berendezés beszerzésével és a licenc megvásárlásával. A bolyhozóban új iker-bolyhozó gépegységek beruházásával a korszerű flanel, düftin és barchend téli árak korszerű gyártási körülményei váltak lehetővé. Az újonnan üzembeállított félfolyamatos széles-fehérítő gépsorral készítették elő a poliészter-pamut, poliészter-viszkóz keverékű szöveteket. Később nagy színszámú, új rotációs filmnyomógépekkel, használt síkfilmnyomó berendezéssel, nagyteljesítményű folyamatos, széles fehéritő gépsorral, korszerű színező fulárral, közvetlen gázfűtésű hőrögzítő rámaikkal, folyamatszabályozós kikészítő rámaival, nagy hatékonyágú szélesmosógéppel bővült a géppark. Az összerakó műhelyben a hagyományos mérő-duplázó (kettőző) gépek mellett tekercsképzésre alkalmas átnézőgépekkel bővítették méteráru minősítő és kiszűrő kapacitást, az osztónők munkáját kiegészítő berendezések beállításával könnyítették a környezetkímé-

lés érdekében automata szennyvíz-semlegesítőt helyeztek üzembe. Az 1980-as években évi 50 millió m² készáru hagyta el az üzemet, jelentős volt az export-részarány. Az egyszínűre színezett és filmnyomással mintázott, könnyű kezelhetőséget biztosító műgyantás kikészítéssel ellátott termékek elsősorban ágynemű, ruházati és dekorációs alapanyagok voltak. A gyár keresett cikkei közé tartoztak a modál- (módosított viszkóz-) szál alapanyagú és egyedi eljárással gyártott szövetek, a kreppelt ágyneműanyagok (utóbbiakra a nagymértékű rugalmas visszaalakuló képesség és a rendkívüli tartósság volt jellemző). A mindenkori divatigényeket követő lügment-pamutnyomással fodrosított könnyű pamutkelmék, a különböző bolyhozott méterárak is a kedvelt termékeknek számítottak. A tiszta pamut termékek mellett a poliészter-cellulóz (pamut, viszkóz) keverékszövetek, 100 % poliakrilonitril- és viszkózszövetek is jellegzetes termékeknek számítottak. A tömegárak csökkenő részarányával párhuzamosan egyre több igényes kész-méterárú (szatén, damaszt stb.) készült exkluzív színekkel és mintákkal.

Évtizedek a nagyvállalati rendszerben, majd újból részvénytársaság

Visszatérve a 60-as évekre – a trösztösítést a Textilfestőgyár sem kerülhette el. 1963-tól a BUDAPRINT Pamutnyomóipari Vállalat egyik budapesti nyomó-kikészítő üzemeként működött az óbudai üzem, a „Panyova” 1989-ben bekövetkezett megszűnéséig. Az eladósodott nagyvállalatból a jelentős tőke nélkül megalapított társaságok egyike lett a Textilfestőgyár miközben egyesült a korszerű fonodával és részben újrendszert ragadókaros szövőgépekkel rendelkező Szegedi Textilművekkel. Az így létrejött vertikum SECOTEX Textilfestő Rt. néven működött 1995 végéig – ekkor fejeződött be a cég 1994 tavaszán megindult felszámolásának fő szakasza. A mintegy utódszervezetként megalakult Első Magyar Textilfestő Kft. 1996 végén végleg befejezte a termelői tevékenységet. Nyolcvannégy éves, hosszú évtizedekig eredményes textilgyártási tevékenység után a korszerű gépparkot a felszámoló

Ecker Károlyné emléktábla-avató beszédét mondja

értékesítette, ugyancsak új tulajdonosé lett a rendkívül frekvenciát helyen fekvő hatalmas állami ingatlan is. A 40 ezer négyzetméter beépítettségű üzemcsarnokok helyén ma különböző cégek működnek, mindössze két parányi vállalkozás foglalkozik textilgyártással a hajdan közép-európai viszonylatban is elismert textilkikészítő üzem egykori telephelyén.

Emlékezés a gyár vezetőire

Az induláskor *Doctor Guidó*, majd a háború előtt – többek között – *Czwingl* igazgató vezette a gyárat. Ezt követően igazgató volt *Fonyódi (Fuchs) András*, majd *Sándor (Skrabár) Mátyás* (utóbbiról legendák szólnak; voltak, akik „zsarnok méltóságos ezredes úrként” emlegették, mások szigorú és nagy rendet tartó vezetőnek tartották). Az államosítást követően rövid ideig *Kutas* igazgató, majd *Kőhalmi Jenő*, *Sásdi István*, *Czikora Sándor*, *Benkő Tibor*, dr. *Zemplén Győző*, *Csomortány István* és *Szabó Csaba* töltötték be az igazgatói beosztást. A főmérnöki teendőket az államosítás után *Hartai László* (aki egy időben az igazgató-főmérnöki beosztásban is volt az üzem élén), *Gosztonyi Jenő* (két alkalommal), *Kézdy Árpád*, *Ecker Károlyné* és ifj. *Wighardt József* (édesapja a textilfestőgyári vésnök részleg jeles vezetője volt) látta el. Illenék folytatni a sort a gyár elismert főkönyvelőivel, a komoly szaktekintélynek számító főtechnológusokkal és koloristákkal, az eredményes termelést megalapozó üzemvezetőkkel, a három műszakban termelésirányítást ellátó művezetőkkel, az ideális gyártási körülményeket biztosító fenntartási és energiatelepi főnökökkel, és sokan másokkal a „fizikai és szellemi” dolgozók közül, akikre méltón lehet büszke az utókor.

Centenárium kiállítás

A Textilmúzeumban berendezett kiállításon a széleskörű gyűjtőmunka eredményeként számos emlék látható: nyomott textil-naptárak, textilnyomással kapcsolatos emléktárgyak, fotók (tömegsport, szabadidős

programok, kirándulások, színjátszó kör, gyári zenekar stb.), gyári jubileumok relikviái (50 éves gyári jelvény, a 80 éves évfordulón készült fotók, kiadványok), a gyár életével kapcsolatos dokumentumok (kinevezések, technológiai leírások, kazán üzembe helyezési dokumentumok, törzsgárda emléklapok stb.). A vállalati FMKT (Fiatal Műszakiak és Közgazdászok Tanácsa) vetélkedőkről, az üzem-egészségügyi szolgálat tevékenységéről is megtekinthetők érdekes anyagok. A textíles emlékek közül ágyneműk, Afrika-print nyomások, egyéb nyomott mintás vágatok tarkítják a látnivalókat. A gyár makettjén jól követhetők a különböző technológiai üzemrészek, karbantartó-egységek, kiszolgáló területek.

A gyár alapításának 100. évfordulója alkalmából rendezett, baráti találkozóval egybekötött kiállítás megnyitóján *Ecker Károlyné* ny. főmérnök külön kiemelte a gyárban eredményesen tevékenykedő dinasztiákat, a *Solcz*, *Wighardt*, *Mirkovics*, *Csomortány*, *Schráder* családok munkatársait, a meghatározó egyéniségű vezetőket (*Erdélyi Béla*, *Schaffler Géza*). A megemlékezés során elismerően szólt a rendkívül jó kollektíváról és a mindig „szavahihető gyárról”, ahol az ígértek teljesítése időben és kiváló minőségben mindig megvalósult. Kár, hogy 1996-ban végleg megszűnt a termelés a sok óbudainak munkát adó patinás üzemben. A vetített képes bemutatón felelevenedett a gyár egykori élete. Végül az elhunytakra gyertyagyújtással emlékeztek a jelenlevők.

* * *

A megemlékezés szervezői ezúton is külön köszönetet mondanak *Vajk Éva* igazgatóasszonynak és az általa vezetett Textilmúzeum lelkes gárdájának, a kiállítás nívós megvalósításáért és a baráti találkozó kellemes lebonyolítását biztosító fáradozásaikért. Hasonlóan elismerésüket fejezték a résztvevők a kedves házigazdának a széleskörű gondoskodásért.

Az emléktábla a gyár egykori épületén